

4. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. Київ: Комора, 2017. С. 304.
5. Павличко С. Насильство як метафора (Дискурс насильства в українській літературі). *Теорія літератури*. Київ: Основи, 2002. С. 589-595.
6. Саїд Е. Культура й імперіалізм. Київ: Критика, 2007. 608 с.
7. Шевченко Т. Повне збір. творів: У 12 т. Т.1. Поезія 1837-1847. Київ: Наукова думка, 2001. 784 с.
8. Peterson, Jordan B. Maps of meaning. The architecture of belief. New York: Routledge. 1999. 607 p.

*Шевченко Тетяна,
доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
shtn75@ukr.net*

«МІЙ ШЕВЧЕНКО» Є. КОНОНЕНКО У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЕСЕЇСТИКИ

Есеїстичні твори, у яких осмислюється постать відомого митця минулого і сучасності, як його бачить, усвідомлює і відчуває автор, привертають особливу увагу читачів і критиків. Особливо місце тут відведено митцям, котрі стали українськими класиками. В якості прикладів таких творів варто згадати есей «Моя Леся Українка» Ніли Зборовської, «Моя Шевченківська енциклопедія: із досвіду самопізнання» Леоніда Ушкалова, «Шевченків міф України: спроба філософського аналізу» Оксани Забужко тощо.

Есей «Мій Шевченко» Євгенії Кононенко, що увійшов до колективної збірки «Мій Шевченко» (М. Гримич, Л. Дереш, А. Курков, Є. Кононенко, Ю. Макаров) є спробою особистої реставрації Кобзаря крізь призму його творів – прочитаних, осмислених, систематизованих у авторському контексті. «Княжна» і «Відьма», «Причинна і «Хустина», «І мертвим, і живим» і «Москалева криниця» – ось далеко не повний перелік творів, крізь призму яких проглядає Шевченко в уяві авторки. Вона пише: «Для мене Тарас Шевченко –

це геніальний поет, і він був би для мене таким самим, якби й не мав статусу національного поета. Але разом із тим я вважаю надзвичайно позитивним те, що він цей статус має. ... Маючи в якості національного барда таку постать, ми цілком можемо дозволити собі ставитися до нього з великою іронією, і до себе також, зі свого наміру щиро підтримувати його культ» [42, с. 79].

Есей «Мій Шевченко» Є. Кононенко поєднує озанки портретного і автобіографічного твору. Сама письменниця назвала свою автобіографічну есеїстику як «рефлексії з приводу можливості автобіографії як такої» [42, с. 40]. Підтвердженням того, що твір «Мій Шевченко» передусім про саму авторку, є часто вживані слова «я», «мій», «я особисто», «особисто мені» тощо; нерідко зустрічаються фрази на кшталт «мені достатньо дає сам Шевченко, якого я інтерпретую сама для себе, чим щойно поділилася з вами» [42, с. 95] чи «і я по-своєму розмовляю з ним, дерзновенно відповідаю на його риторичні питання» [42, с. 97]. Однак головний імператив цього твору такий: Т. Шевченко настільки невіддільний від її життя, як сама література, як саме слово, як сама творчість. Приміром, аналізуючи поему «Марія», авторка робить несподіваний висновок: «Це той кульмінаційний момент мого особистого прочитання Шевченка, коли мені особисто стає відчутно зрозумілим євангельський вірш *На початку було слово*. Я хочу уточнити, що особисто я читаю Євангеліє, і, зокрема, Євангеліє від Івана, не як християнина, а з позиції історії релігії, відзначаючи простоту і символічність тих текстів, які здобувають статус сакральних у тих чи інших релігіях. Мова Шевченкових поезій десь відповідає тій стилістиці сакральних текстів. Принаймні особисто я бачу ту подібність» [42, с. 94].

Близький до зображення Т. Шевченка є й підхід Є. Кононенко, яка в есеї «Мій Шевченко» показала власне розуміння цієї постаті, те, яке його місце в її житті як письменниці і пересічної людини. Однак у цьому творі авторка обрала трохи інший підхід. Вона мало розповідає про обставини власного життя, однак більше зосереджується на творах Т. Шевченка, які особисто інтерпретує, тлумачить, вписує в контексти відповідно до обставин, стану, власних

життєвих ситуацій, позицій тощо. І годі шукати в цьому тлумаченні суворих літературно-критичних чи літературознавчих методологій, складної термінології чи високих цитат. Тут усе підпорядковується відчуттям авторки, нав'язаним прочитаними поезіями, подекуди переосмисленими з часом, віком, зміною свідомості тощо: «Парадокс українського національного поета саме в тому, що він неймовірним чином поєднує в собі ті протилежності, які, загалом, мають виключити одна одну. Його полум'яне безбожництво абсолютно органічно поєднується із не менш полум'яною вірою. Його бунтівна несвідомість уживається із тим надзвичайно високим рівнем свідомості, коли поет нікого не судить, бо судити може лише Бог. Його чорна безнадія уживається із парадоксальним оптимізмом. Його ідеал “святої правди” є несвідомим і дитячим. І разом з тим в шевченкових текстах присутня та дуже зріла ідея, що для утвердження “святої правди” у світі, перш за все, потрібне утвердження її в самому собі, у власній душі» [42, с. 95].

Метод особистого сприйняття / відчуття / осмислення Т. Шевченка окреслила сама авторка буквально на перших рядках тексту: «Зрештою, я пишу есе “Мій Шевченко”, а не дослідження про нього. Якщо я щось і досліджую, то не Шевченкову поезію як таку, а свої сприйняття її» [42, с. 78]. Причини такого нетрадиційного бачення Є. Кононенко творчості Т. Шевченка – у самобутньому характері особистості самої авторки, есеїстки з багаторічним досвідом. Про творчу манеру Є. Кононенко-есеїстки О. Гук, спираючись на збірку «Героїні і герої», сказала таке: «Загальний огляд есеїстики Є. Кононенко свідчить, що це – поліемпіричний, філософський, критично-реалістичний метанаратив, який експлікує цілий ряд актуальних, соціально дражливих проблем сучасності в найширшому контексті – літературні портрети як пізнання епохи в особах, але й результат роздумів автора над зображуваною особистістю, аналіз української та європейської літератури як феномену національної літератури, тема історичної пам'яті про події Другої світової війни, проблема порушення прав людини у цілому й гендерна проблематика зокрема, художні візії

урбаністичного простору міста Києва в синхронічній та діахронічній перспективах» [8, с. 144].

Саме таким портретом-пізнанням є есеї «Мій Шевченко» авторки збірок «У черзі за святою водою» чи «Героїні і герої». Вірші Т. Шевченка, вплетені в її роздуми про сутність української душі, наповнені не глибинним аналізом, а швидше світовідчуттям, дають можливість відчувати поезію, а не приймати її сутність. У сприйнятті творчості Т. Шевченка на перший план виходить особлива емоційність. Відчувається особливе ставлення до цього поета, хоч в інших есеях авторка пише і про Лесю Українку, і про Ліну Костенко, і про багатьох інших українських поетів. Однак у цьому творі письменниця намагається розгадати таємницю Т. Шевченка, котра криється в його унікальному вмінні поєднувати геніальність і простоту. Метод портретування, на нашу думку, у цьому творі можна окреслити інтуїтивним осягненням. Осягнення відбувається через аналіз хрестоматійних і маловідомих віршів Т. Шевченка, здійснений в особливій манері раціонально-емоційного осмислення прочитаного і перепрочитаного, з підключенням уяви. Наприклад: «Мій Шевченко перебуваєдесь в іншому вимірі, подалі від публічного поля. Мій Шевченко не візуальний, він лиш вербальний, а той містично невербальний. Його своєрідна фонетика завжди шукатиме добрих акторів – і декламаторів, і співаків. І я люблю класичні романи на вірші Шевченка, люблю й модерні пісні на його слова у супроводі електронної музики» [42, с. 97].

У творі «Мій Шевченко» згадується чимало віршів Кобзаря. Одні авторка аналізує докладніше, інші принагідно, треті згадує в контексті, четверті лише називає. Метод прочитання цих творів можна окреслити у своєрідний спосіб як винесення змісту за межі реального бачення, за контексти самого твору.

Отже, в есеї «Мій Шевченко» Є. Кононенко вписує себе як людину творчу в дійсність, у якій Кобзареві відведене особливе місце. У тексті відкриваються підтексти деяких творів митця, оприявнюються шари художніх смислів його творчості як такої. Усе це розкриває авторку як виняткову творчу особистість, чутливу до художнього слова в різних його варіаціях. Пишучи про

Т. Шевченка, Є. Кононенко спирається на дійсність власного життєвого досвіду, намагаючись у такий спосіб розставити певні дражливі для себе акценти. І робить це вишукано і фахово, рухаючись «від приватного досвіду людини, від того, як колективне переломлюється в індивідуальному» [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка Т. «Свідоме» і «несвідоме» в есеїстиці Є. Кононенко. URL: <http://www.knpu.gov.ua/content/%C2%20> (дата звернення 5.10.2023)
2. Гук О. В. Парадигма ідентичностей в есеїстиці Є. Кононенко. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Філологія. Літературознавство.* 2017. Т. 295. Вип. 283. С. 34–37.
3. Мій Шевченко / Марина Гримич, Любо Дереш, Євгенія Кононенко, Андрій Курков, Юрій Макаров. Збірка. Київ : Нора-Друк, 2014. 160 с.
4. Шевченко Т., Побережна Т. Місце збірки «Мій Шевченко» в есеїстичній шевченкіані сучасності. Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 922-926.

*Яблонська Ольга,
кандидат філологічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
o_jabl@ukr.net*

ТВОРЧИСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ ДУХУ НАЦІЇ АНТІНА КНЯЖИНСЬКОГО

Л. Генералюк, розмірковуючи над інтердисциплінарними стратегіями шевченкознавства, зауважила: «Через Шевченка на стику літературознавства, мистецтвознавства, історіософії, релігієзнавства, етнології увиразнюється й модель національного менталітету та національна ідея, так затребувана нині суспільством» [1, с. 10–11]. Значною мірою відповіддю на такий запит є дослідження А. Княжинського.